

Grossonkel Carl Bernstorff

Et barneportræt af Jens Juel

Fig. 1. Carl Bernstorff, miniature af Cornelius Høyer efter pastel af Juel fra juni 1792. Altenhof. 6,5×7,9 cm.

Da A. P. Bernstorffs hustru Henriette f. comtesse Stolberg var død i 1782 efter at have født ham 12 børn i deres knapt tyveårige ægteskab, giftede han sig året efter med hendes yngre søster Augusta, kaldet Gustgen (1753-1835). Hun blev en kærlig mor for sin søsters mange børn, men fik selv, muligvis klog af skade, kun et eneste barn, sønnen Carl, født 1788, i 1790 udnævnt til kornet à la suite i Livgarden til hest og død den 21. juni 1792 til sin mors usigelige sorg. Af det barn kendtes indtil fornylig kun eet portræt, en miniature af Cornelius Høyer (afb. Torben Holck Colding, *Cornelius Høyer*, 1961, kat.nr. 375 fig. 219), der viser et storøjet barn med fine træk, tydeligt karakteriseret som saligt afdød med due og palmegren i hænderne, altså malet efter 21. juni 1792 (fig. 1).

I begyndelsen af 1981 meddelte så ambassadesekretær Hans Henrik Bruun fra London, at en Mrs. Inga Prowse havde skænket et stort helfigursportræt af et lille, meget vågent barn betegnet »Juel pinxit 1789« til den derværende danske ambassade (fig. 2). Giveren oplyste, at hendes mormor var født Bernstorff, og at skriften på rammens bagside: »Grossonkel Carl Bernstorff, jünger Sohn von Andreas Peter. Friedel ... (ulæseligt)« var hendes mormors. Mrs. Prowse gav billedet til ambassaden, fordi hun skulle flytte og ikke havde plads til det.

I 1965 havde den samme dame givet en miniature af A. P. Bernstorff til Frederiksborgmuseet, dog næppe af pladsmangel, og desværre også uden at opgive noget nærmere om mormoderen, end at hun var »greatgranddaughter of this man«. Og da man forsøgte at kontakte hende, var hun død. Men »Friedel« må være identisk med den Frieda Bernstorff (f. 1849), som findes under Bernstorff i Dansk Adels Aarbog 1934 side 43. Hun var datter af Egmont, søn af Magnus, søn af A. P. Bernstorff og således »greatgranddaughter« af denne, og Carl Bernstorff er, skønt død som lille, hendes »grossonkel«. Frieda Bernstorff blev gift 1888 med en østrigsk oberst Hans Carl von Reutter (1830-1898), hun døde i Preetz i 1912.

Portrættet af Carl Bernstorff var i temmelig dårlig stand, det blev sendt til København, konserveret af Mette Bjarnhof og hænger nu i ambassaden i London. Det er, bortset fra en noget fortegnet venstre fod, et udmærket billede, fint komponeret og smukt i farven med den rosa barnekrop mod det hvide linned og det grønne draperi og

Fig. 2. Carl Bernstorff (1788-1792) malet 1789 af Juel. Udenrigsministeriet. 75×56 cm.

er et godt eksempel på Juels evne til at karakterisere et barn, levende og usentimentalt.

Ved samme tid meddelte musikhistorikeren Sybille Reventlow, der arbejdede sig igennem utallige herregårds- og andre arkiver med henblik på sin fremragende bog »Musik paa Fyn 1770-1850«, at der i et brev i Chr. Günther Bernstorffs privatarkiv (RA, OberEllgut, 5127, II) stod om en lille dreng, der var død og malet af Juel. Brevet var fra A. P. Bernstorffs 16-årige datter Louise (1797 gift med Cay Reventlow til Altenhof) og skrevet på Bernstorff den 23. juni 1792 til broderen Chr. Günther Bernstorff for at fortælle om den lille, syge Carls død: »... Donnerstag Nachmittag hat Gott seinen Leiden ein Ende gemacht! Wie sanft und geduldig der holde Engel immer gelit-

Fig. 3. Carl Bernstorff, pastel af Juel malet d. 22.6.1792, dagen efter Carls død. Privateje, Holsten. 34×26 cm. Foto Ole Haupt.

ten hat ist unbeschreiblich, Gott, es war ein herrliches Kind, wie ich noch nie eins gesehen habe, und das ist er auch bis zuletzt geblieben ... Sein Geist war wahrlich zuviel für seinen Körper, denn es ist unbeschreiblich, welch ein Feuer und Leben der Knabe hatte, was muss er nun für ein solcher schöner Engel seyn ... Denk welch unbeschreiblich Glück, noch denselben Abend schickt Mama zum Mahler Juel, so dass er früh den anderen Morgen ihn abmahle, theils nach der Leiche und theils nach dem was ihm gesagt wurde, und es ist sehr, sehr ähnlich geworden, das ist ein unendlicher Trost

für meine Mutter und uns allen, es freut mich unaussprechlich. Es ist aber unbegreiflich, denn nach der Leiche konnte er sich nicht viel richten, da die so verändert ist, so über alle Beschreibung mager war er geworden, und Juel hatte ihn doch diesen Winter nur einmal gesehn, es ist wahrlich, als hätte eine höhere Hand ihn geleitet, alle, die es gesehen haben finden es ähnlich ...«.

Det omtalte portræt kunne jo ikke være ambassadens olieportræt fra 1789, og det var ikke nemt at vide, hvor det skulle søges. Men jeg huskede Dyveke Helstedts ord: »Hvis der er noget, man ikke kan finde, skal man bare slå op i Coldings Høyerbog« – og der var så Carl Bernstorffs miniature på Altenhof afbildet. Til alt held var der i katalogteksten omtalt en pastel sammesteds »muligvis gjort efter miniaturen«. Det portræt, Juel malede under så vanskelige omstændigheder den 22. juni 1792, kan jo kun have været en pastel, så jeg begav mig til Altenhof, hvor billedet nu ikke var mere, men hvortil ejeren var så elskværdig at bringe det (fig. 3). Trods svære skader af fugt og overmalinger (i tøj og baggrunden) var det umiskendeligt en Juel-pastel og måtte være det i Louise Bernstorffs brev omtalte vellykkede portræt af den døde dreng, der var til så megen trøst for moderen, og forlægget for Høyers miniature med de tilføjede engleattributter: duen og palmegrenen.

Gustgen blev malet af Juel sidst i 1780'erne og igen flere gange i pastel i 1790'erne, og det må være ved en sådan lejlighed, i vinteren 1791/92, at Juel har haft mulighed for at se Carl igen. En pastel fra den tid findes på Frederiksborgmuseet (kat. 1943 nr. 5001), den ser nu så alvorlig ud, at man skulle tro den gjort efter drengens død, (fig. 4) så meget mere som pendanten, Christian Günther Bernstorff malet af Joseph Darbes, er fra 1794.

Gustgen har været et varmt, følsomt og poetisk menneske, hun hørte som sine digterbrødre, Fritz og Chr. Stolberg, til kredsen om Klopstock og læste »Werther« med en sådan begejstring, at hun kunne den udenad allerede i 1774. Brødrene formidlede da også et pennevenskab mellem hende og Goethe, da de opsøgte ham i Frankfurt i 1775 og sluttede et varmt og begejstret venskab med ham og fulgte med ham til Schweiz. Venskabet kølnedes siden, da Fritz Stolberg brød sit løfte om at komme til Weimar og ligesom Goethe gå i hertugens tjeneste. Gustgens breve er ikke bevarede undtagen det meget sene fra 1822, men hun gemte Goethes stormende, kærlighedsfulde, åbenhjertige betroelser som den helligdom, de var, så længe hun levede (udg. 1839 af Aug. von Binzer, hvis hustru Emilie havde arvet dem, og af W. Arndt i 1881).

Brevene fra Frankfurt handler mest om Lili og hans sjælekvaler ved den umulige og uslukkkelige kærlighed til hende. Efter rejsen til Schweiz og ansættelsen ved hoffet i Weimar, hvor han finder en ny fortrolig i fru von Stein, bliver tonen roligere og emnerne mere

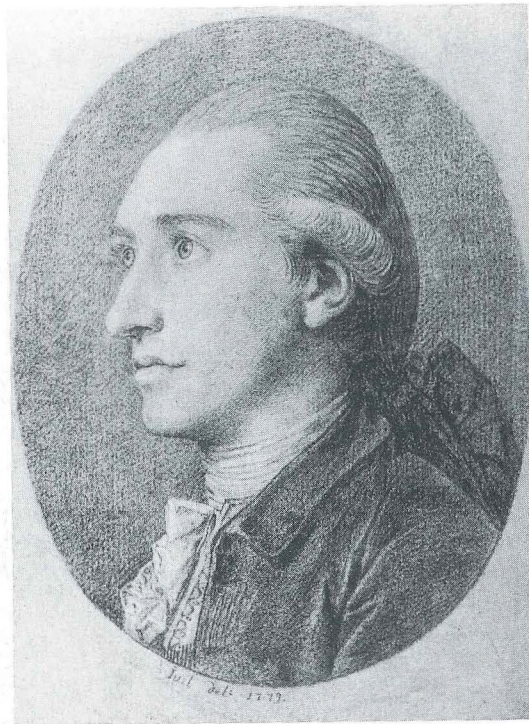

Fig. 4. Augusta Bernstorff f. Stolberg (1763-1835). Pastel malet af Juel i begyndelsen af 1790'erne. Frederiksborg. 30×26 cm. Foto Bengtsson.

Fig. 5. Goethe tegnet af Juel d. 1-2.11.1779 i Genève. Nuværende ejer ukendt.

almene: glæden ved haven og havehuset, »Es ist gegen elf, ich habe noch gesessen und einen englischen Garten gezeichnet« ... man tænker på det forsonende engelsk-romantiske havetema i »Wahlverwandschaften«, – livet ved hoffet, der vrimgledede med fyrstelige, – det nye tøj, broderet i Lyon, og den umulige parykmager. Det sidste minder om Cornelius Høyers omtale af Goethe i et rejsebrev til Wiedewelt i 1788, da han havde truffet ham hos enkehertuginen i Weimar: »Goethe ... som nyelig var hjemkommen fra Italien og selv tegner ganske artige Landskaber viiste endeel pretension i Konsten: Han er desuden meget indtagen af sin Figur, gik altid med Kaarde og sammenknæppet Kiol for at vise en smuk Taille, spillede desuden vexelviis Petit-Maitre og Minister, og da han er af de følsomme Autores, som nu er Moden i Tyskland, saa var hvert Ord af hans Mund Sentencer og Honning«, nej, Høyer kunne bedre lide Wiedewelt, som også var til stede.

Men alt småligt opvejes af det uforlignelige digt som Goethe skrev i sorg over sin søsters død og sendte Gustgen i juli 1777:

»Alles gaben die Götter, die unendlichen
Ihren Lieblingen ganz
Alle Freuden, die unendlichen
Alle Schmerzen, die unendlichen, ganz«.

Hun skulle selv erfare det.

Brevvekslingen går helt i stå i 1782, hun må have fortalt om sit forestående bryllup, for han skriver »Viel Glück dem neuen Paare«, og han har ikke engang fortalt hende om sin rejse i Schweiz i 1779 med hertugen af Weimar, hvor denne blev malet og Goethe blev tegnet af Juel, da de blev opholdt af regnvejre i Genève (fig. 5). Så sent som 15. oktober 1822 knytter hun forbindelsen igen, hun skriver, at hun er så bekymret for hans sjæls frelse og beder ham indstændigt være from og troende, som hun og hendes brødre. Hun fortæller ham om sit livs lykke og sin store sorg over drengens død: »Die Wonne der Eltern und der Stolz der Mutter ... Er gewann den Himmel und nur mir ward der unsägliche Schmerz zu Theil«, og selv den kan hun takke Gud for. Hun får et meget kærligt svar, skrevet færdigt d. 17. april 1823, efter en svær sygdom. Han beder hende ikke bekymre sig om ham, thi: »In unseres Vaters Reiche sind viele Provinzen«, og der skal nok blive sørget for os – måske vi endelig kunne mødes og lære hinanden at kende og elske hinanden. Det svar må hun have taget til sit hjerte.